

4. Гайдукевич Л. Моральне виховання / Лавро Гайдукевич // Учитель. – 1926. – Ч.4-6. – С.75-87.
5. Крайник І. Наука моральності // Учитель. – 1922. – Число 9. – С.130-135.
6. Калинов Н. Національне виховання в карпаторуській школі / Николай Калинов // Народная Школа. – 1938. – №9. – С.1-3.
7. Мадяре // Віночок. – 1920. – Ч.11-12. – С.87-88.
8. Нищененко К. Школьні кабінети-музеї / Корній Нищененко // Учитель. – 1932. – Ч.5-6. – С.173-176.
9. Примітки на Історію Кондратовича // Учитель. – 1932. – Ч.2. – С.67-68.
10. Рецензія на кн.: Іванчов А. Всесвітня історія для нижчих клас середніх шкіл том I. Історія старинного і середнього віка до кінця XII століття. – Ужгород: Уніо, 1925. – 139 с. // Подкарпатська Русь. – 1925. – Ч.5. – С.133-135.
11. Рецензія на кн.: Іванчов А. Всесвітня історія для нижчих клас середніх шкіл. Том II. Історія од кінця XII. століття до нинішніх часів. – Ужгород: Уніо, 1926. – 132 с. // Подкарпатська Русь. – 1926. – Ч.5. – С.188-192.
12. Рецензія на кн.: Михайло Григашиї: Історія Чеськословенської Республіки для уживання в I-II. кл. реальн. гимн. Подк. Руси // Пчолка. – 1931. – Ч.6. – С.151.
13. Тромбала І. Думки о наукованю історії / Иван Тромбала // Учитель. – 1931. – Ч.9. – С.190-192.
14. Фотул М. Рецензія на кн.: Vera Fedeles: "Podkárpatyská Rusz története a legrégebbi időktől a mai napig". – Csehszlovákia története a XIV. Századig / Меланія Фотул // Учитель. – 1923. – Число 5-6. – С.132-137.
15. Vávra L. O metodáh dějepisného vyučování / Linhard Vávra // Учитель. – 1932. – Ч.5-6. – С.207-209.

Анотація

У статті висвітлено погляди вчителів краю на цілі та зміст шкільної історичної освіти, методи і форми діяльності педагогів у цьому напрямі. Розкрито відображення проблем методики викладання шкільної історії на сторінках педагогічної періодики Підкарпатської Русі (1919-1938 рр.).

Аннотация

В статье освещены взгляды учителей края на цели и содержание школьного исторического образования, методы и формы деятельности педагогов в этом направлении. Раскрыто отражение проблем методики преподавания школьной истории на страницах педагогической периодики Подкарпатской Руси (1919-1938 гг.).

Summary

The article also covers opinion of teachers of the region on purposes and content of school history education, methods and forms of pedagogical performance. In this article author showed aspects of methodology of teaching history of schools, which were described in periodical publications of Subcarpathian Rus since 1919 till 1938.

Ключові слова: громадянське виховання, зміст освіти, методика викладання історії, педагогічна преса.

Ключевые слова: гражданское воспитание, содержание образования, методика преподавания истории, педагогическая пресса.

Key words: civil education, content of education, methods of teaching history, pedagogical printed press.

Подано до редакції 12.09.13.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф.Старостою В.І.

УДК 37.035

© 2013

Панішева О.В.

ІДЕЯ ВРАХУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ УЧНІВ У ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ XVII - XX СТ.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Ефективність сучасної освіти в період розробки нових підходів до технології навчання залежить від наскрізного взаємозв'язку навиків сучасності та знань минулого. Врахування індивідуальних особливостей учнів, особистісно зорієнтований та диференційований підходи, профільне навчання – ці ідеї притаманні не лише сучасній освіті. Їх витоки можна знайти у творах класиків педагогіки. Сьогодні ми усвідомлюємо, як глибоко і масштабно мислили педагоги минулого та враховуємо їхню творчу спадщину для обґрунтування сучасних інновацій в освіті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Технологія особистісно-зорієнтованого навчання, його сутність та історія виникнення є предметом досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних педагогів, серед яких Г. Селевко, І. Якиманська, І. Підласий, О. Пехота та ін.

Формулювання цілей статті... Мета статті – прослідкувати генезу думки про врахування індивідуальних особливостей учнів, узагальнити висловлення видатних педагогів минулого та, порівнявши їх з реаліями сучасності, обґрунтувати використання особистісно зорієнтованого та диференційованого підходів у сучасній школі.

Виклад основного матеріалу дослідження... Проаналізувавши першоджерела, помічаємо, що багато українських та зарубіжних педагогів і філософів висловлювали думки про необхідність усебічного врахування індивідуальних особливостей учнів. Серед них є представники античної науки (Сократ, Платон, Аристотель, Демокрит, Проктагор), науки Середньовіччя, які залишили сучасній педагогіці цінний спадок, однією зі складових

якого є педагогіка особистості» [6, с. 38]. Учення античних філософів про гармонійний розвиток особистості та необхідність урахування її природних задатків можна вважати підґрунтям розвитку педагогіки особистості.

Про природовідповідність, необхідність диференційованого підходу до дітей у їхньому навчанні та вихованні йдеться у творах таких авторів, як Я. Коменський, Ж-Ж. Руссо, Й. Песталоцці та Й. Герbart, Ф. Дістервег та ін., хоча сам термін природовідповідності вони трактували по-різному.

Я. А. Коменський був одним з перших педагогів, який послідовно обґрунтував принцип природовідповідності у вихованні. Виходячи з того, що природне у людини має самодіяльну та саморухоучу силу, Я. Коменський формулює як закономірність виховання принцип самостійності вихованця у осмисленні та діяльному пізнанні світу. Ця ідея знайшла своє найбільше відображення у роботі «Вихід зі шкільних лабіринтів»[5]. Усі люди однаково потребують найбільш повного розумового та морального розвитку, який принесе користь людству. Проголошуючи рівність людей від природи, Ян Коменський не відкидав індивідуальності природних задатків. Мету виховання чеський педагог бачив у розвиткові цих задатків.

Принцип природовідповідності у Я. Коменського знайшов відображення у природному методі освіти, який, на думку педагога, забезпечував необхідну відповідність законів природних і педагогічних.

Класик вказував і на необхідність врахування індивідуальних природних даних у виборі професії. Так, видатний педагог вважає, що академічні роботи будуть просуватись вперед легше та успішніше, якщо «кожен присвятить себе тому виду занять, до якого, як це можна зробити висновок за вірними ознаками, його спрямувала природа. Бо за природними даруваннями один є музикантом, поетом, оратором, фізиком, в той час як інший більш схильний до богослов'я, медицини, юриспруденції»[5, с. 108]. Та Я. Коменський у «Великій дидактиці», хоч і вказує на різні типи природжених здібностей, все ж вважає, що до всіх юнаків з різними здібностями можна підходити з одним й тим самим мистецтвом і методом [5, с. 42].

Інший представник цієї епохи – Джон Локк – також вважав, що для правильного напрямку всього виховного процесу потрібно уважно вивчити індивідуальні особливості дитини, щоб «помітити її переважаючі потяги і нахили», бо на основі різних властивостей потрібно застосовувати різні методи. «У самій природі одних людей не вистачає тієї основи, на якій вони могли б досягнути того, що легко досягають інші»[5, с. 179]. Педагог наголошує, що в залежності від індивідуальних особливостей дітей, методи їх виховання та навчання мають бути різними: «навіть чи знайдуться двоє однакових дітей, до виховання яких можна застосувати зовсім однаковий метод» [5, с. 142].

На відміну від Я. Коменського, сутність природного виховання у праці «Еміль, або про виховання» Ж-Ж Руссо визначає як таке, яке враховує нахили і потреби дитини, здійснюється на лоні природи [5, с. 197]. Педагог вважає, що «кожен рухається вперед відповідно до своїх здатностей, потреб і талантів» [5, с.215], пропонує спостерігати за природою і не протирічити їй. Він також вимагає ретельного вивчення дитини, знання її індивідуальних і вікових особливостей [там же].

Серед представників гуманістичної педагогіки ХУІІІ-ХІХ ст., педагогічні концепції яких ґрунтуються на положенні про необхідність врахування індивідуальних особливостей дитини, слід виокремити Й. Г. Песталоцці та Й.Ф. Герbart, які пропагували ідеї диференційованого підходу до дітей в їхньому навчанні. Інтерес для нас представляють ідеї Й. Г. Песталоцці про розвиток людини відповідно до її особливостей, про розвиваючий характер навчання, яке повинно впливати не тільки на розум, а й на почуття, волю, характер. Особливо співзвучні ідеям профільної школи ідеї німецького філософа Й.Ф. Герbart, який уважав, що мета школи і педагогів – підготовка дітей до роботи в галузі певної спеціальності. Велику увагу педагог приділяв проблемі інтересу як найважливішій умові успішного навчання.

На шляху впровадження ідей урахування особливостей дітей були й різноманітні „перегини”, надання переваги якомусь окремому аспекту. Особливості підходу до вивчення дитини наукою під назвою «педологія» було проаналізовано ще у 1923 році професором Б.Ананьєвим [4, с. 224-233]. Наприклад, засновники цього напрямку у педагогіці, який основною метою визнає всебічне вивчення дитини, зокрема, американець Стенлі Хол, Оскар Хрисман, вважають, що вся педагогіка має бути зґрунтована на досліджуванні особливостей учнів. Педологія, на думку О. Хрисмана, мала вивчати дитину взагалі, незалежно від практичних задач виховання. Інший представник цієї науки, американець Друмонд, кінцевою метою вивчення дитинства бачив збір фактів про дитину і розташування їх у такому порядку, щоб їх змогли використати особи, яким це потрібно, для застосування до практичних задач.

Представники педології в різних країнах надавали перевагу вивченню різних особливостей дітей. Так, у Німеччині педагоги, які розглядали дитину як предмет виховання, мали на увазі виключно психологічний бік, американські дослідники намагалися охопити цілком весь організм дитини, тобто й біолого-фізіологічний, і психологічний його складники.

У педологів можна знайти і ідеї, покладені в основу профільної школи. Так, С. Хол пише, що «коли система вільного вибору занять пішла у вищі і навіть середні школи, то важніше за все буде прикласти її до природи і до потреб окремих дітей, аби школа зробилася закладом, що забезпечує життя і професію» [4].

Ідеї врахування інтересів учнів отримали гіпертрофовану форму в прагматиці Дж. Дьюї і багатьох його послідовників. Послідовники представників гуманістичної педагогіки К. Роджерса та А. Маслоу бачать мету освіти у створенні умов для самореалізації особистості, висувають на перший план емоційні та етичні аспекти в навчанні та майже відмовляються від необхідності оволодіння учнями науковими знаннями. Об'єднує теорії неопрагматизму та гуманізму загальний принцип: "Інтереси дитини мають визначати зміст освіти". Цей принцип обмежує зміст навчання теперішніми інтересами й не дозволяє використовувати матеріал, який міг би зацікавити учня в майбутньому [1, с. 10-14, 27-31].

Серед педагогів ХХ ст. особливого значення розвитку особистості надавав американець Дж. Дьюї. Прагматик був прихильником біогенетичного напрямку у визначенні факторів розвитку особистості, однак, вважав, що без спеціального зовнішнього керування психічні властивості і здібності, вроджені задатки не розвинуться. Він пропонував організувати навчальний процес, враховуючи інтереси, потреби та здібності учнів. На практиці під впливом його ідей у США відмовилися від єдиних навчальних планів та ввели систему предметів за вибором, впровадили широке тестування учнів з метою вивчення їхніх навчальних можливостей і визначення програм подальшого навчання. Ці ідеї були дуже прогресивними і теоретично використовуються в концепції профілізації шкіл. Поряд з тим, у практично організованій ним системі був присутній цілий ряд недоліків, які не дозволили прийти до бажаного результату: переоцінювалась спонтанна діяльність учнів, направленість учіння тільки на інтереси школярів приводила до несистематичності, випадкового добору навчального матеріалу, навчання передбачало великі витрати часу, ставало неекономічним, педагог у ньому – лише консультант і не керує процесом учіння [6].

На нашу думку, заслуговує на увагу ідея тих американських гуманістів, які дотримуються установки на гуманізацію навчальних предметів, тобто на виділення в кожному з них тих аспектів, які мають значення у вихованні почуттів та емоцій у формуванні особистості дитини [1, с. 31].

Максимальне врахування індивідуальних особливостей і здібностей, нахилів і можливостей, інтересів і потреб дитини, її конституції, характеру, темпераменту у доборі навчального матеріалу, виборі організаційних форм і методів спостерігається у Штайнер-школах. Головна мета цих шкіл – цілісний розвиток дитини, її розумових, емоційно-вольових здібностей з урахуванням вікових і індивідуальних особливостей учнів. У цих школах глибоко розроблені міжпредметні зв'язки, проводиться інтеграція близьких за змістом навчальних предметів [6].

Ідеї, покладені в основу профілізації навчання, висловлювали і українські педагоги. Так, розвиток природних здібностей людини, ідея «сродної» праці, яка відповідає нахилам людини є головним педагогічним принципом Г. Сковороди. Завдання педагога мислитель бачив в тому, щоб розпізнати і відповідно розвинути закладені в кожній людині творчі сили і здібності. Г. С. Сковорода стверджує, що коли виховувати дітей відповідно до їхніх природних можливостей, то цим визначається подальша доля людини і наполягає на тому, щоб після закінчення навчання молоді люди влаштовувались в житті не за становищем в суспільстві, а за своїми здібностями, обдаруваннями та набутими знаннями. У своїх літературних творах, притчах, філософ неодноразово підкреслює, що без урахування природних можливостей дітей неможливо досягти успіху у їхньому навчанні: «багато людей без природи починають великі справи і погано кончають» (байка «Жайворонки»), «без природи – як на манівцях: чим далі йдеш, тим більше заплутаєшся» (байка «Собака та Кобила»), «Натура – се єдиний і справжній учитель. Не перешкоджуй їй, а тільки розчищай доріжку. Учитель – то є служитель натури» [2, с.430-434].

Інший український педагог Олександр Духнович також вважав, що виховання має враховувати природу дитини і закликав вчителів та батьків глибоко вивчати природні особливості дітей і сприяти всебічному їхньому розвитку: «щоб сили людські, тілесні і духовні, природою людині надані, зберегти і удосконалювати», радив враховувати вікові і психологічні особливості при визначенні змісту навчання. Принцип природо відповідності у його інтерпретації включає такі ідеї: саморозвиток, самовдосконалення людини, визнання того, що в кожну людину закладено природні задатки, впевненість, що розвиток дитини відбувається за певними законами, вимога вивчати вікові і індивідуальні особливості дитини. В організаційному плані О. В. Духнович радив практикувати на уроці групову роботу учнів, поділивши клас на три групи (як би сказали сьогодні, використовувати внутрішню диференціацію) [6, с.112-115].

Корифей світової педагогічної думки, К.Д. Ушинський, також вимагав будувати навчання і виховання з урахуванням природи дитини. У своїй фундаментальній праці «Людина як предмет виховання» український педагог зазначав, що «якщо педагогіка хоче виховати людину у всіх відношеннях, то вона повинна перше пізнати її також у всіх відношеннях» [2]. На думку Ушинського, педагогіка має спиратися на широке коло антропологічних наук: анатомію, фізіологію і патологію людини, логіку, філософію, психологію, географію, статистику, економіку і історію. Особливого значення з усіх цих наук педагог надавав психології.

М.І. Пирогов вважав, що учням треба дозволити вибір предметів для навчання. Він писав, що гімназисти повинні відвідувати ті уроки, які їх цікавлять. Для того, щоб освіта відповідала національним, віковим і

індивідуальним особливостям дітей, закликав батьків разом зі вчителями вивчати дітей, спостерігати за їхніми індивідуальними здібностями [4]

С.Ф. Русова часто нагадує вчителям про необхідність врахування індивідуальних особливостей дітей. Образно порівнюючи дітей із кущами в саду, серед яких немає двох однакових, педагог підкреслює, що вчитель і батьки мають знати своїх вихованців різнобічно і розвивати їхні фізичні і духовні сили. Використовувати різні засоби задля кожної дитини, «не краяти по шаблону, а придивлятися до кожної окремої організації душі мусить кожен педагог», – так вважає Софія Федорівна [4, с. 145].

Яків Чепіга, автор проекту української школи, надає важливого значення педологічним знанням – знанням фізіології, спадковості, вікових і індивідуальних психофізіологічних особливостей учнів, та наголошує, що тільки через педологію, тобто досконале знання дитини, можна приступати до її виховання. Педагог вважав, що школа повинна допомогти дитині виявити та підтримувати все найкраще, що закладено в ній природою, тобто пізнавальні, творчі, ціннісні, художні та інші здібності. При цьому, на думку вченого, визначальну роль мала така тріада потенцій: пізнавальні (розум), ціннісно-орієнтаційні (почуття), творчі (діяльність і воля). Він навіть радив увести до програми школи спеціальний розділ «Розвиток зовнішніх почуттів» [7, с.189-190].

Деякі українські науковці виступали проти ідей ранньої профілізації школи. Зокрема, М. Пирогов вказував на шкідливість ранньої професіоналізації, спеціалізації в освіті як для самої людини, так і для суспільства [4].

Висновки... Отже, ідеї врахування індивідуальних особливостей дітей, диференційованого навчання та профілізації школи мають солідну історію. У педагогічній спадщині багатьох відомих педагогів можна знайти сторінки, присвячені необхідності врахування індивідуальних особливостей учнів. На шляху розвитку цих ідей зустрічались чимало перегинів, позбувшись яких, педагогіка пришла до формування концепції особистісно зорієнтованого навчання. Сьогодні з упевненістю можна сказати, що ідеї і практичний досвід класиків педагогіки використовуються і впроваджуються у життя. Ідеї, висловлені педагогами минулого, покладено в основу диференційованого та індивідуального підходу до навчання школярів, завдяки ним можна обґрунтувати ідеї профільного навчання – однієї зі значущих реформ сучасності. Вивчення творчої спадщини педагогів минулого – важливе джерело професійного самовдосконалення майбутнього вчителя. Напрямок подальших досліджень бачимо розробку інноваційних шляхів ознайомлення студентів та широкого педагогічного загалу з ідеями видатних педагогів минулого.

Література

1. Воробьев Н. Е. Школьное образование в США и Западной Европе : учеб. пособие для студентов сред. и высш. пед. учеб. заведений / Н. Е. Воробьев, А. Э. Бабашев. – Волгоград ; Луганск : Альма-матер, 2003. – 176 с.
2. Кремень В. Г. Філософія: мислителі, ідеї, концепції : підручник / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн. – К. : Книга, 2005. – 528 с.
3. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. / О/ Любар, М. Стельмахович, Д. Федоренко. – К. : Знання, 2006. – 447 с.
4. Маловідомі першоджерела української педагогіки : хрестоматія / упоряд. : Л. Д. Березівська та ін. – К. : Наук. світ, 2003. – 418 с.
5. Педагогическое наследие / сост. : В. М. Кларин, А. Н. Джуринский. – М. : Педагогика, 1989. – 416 с. – (Б-ка учителя).
6. Сисоева С. О. Нариси з історії розвитку педагогічної думки : навч. посіб. / С. О. Сисоева, І. В. Соколова. – К. : Центр навч. л-ри, 2003. – 308 с.
7. Чепіга Я. Ґрунтовні принципи нормальної школи / Яків Феофанович Чепіга // Маловідомі першоджерела української педагогіки : хрестоматія / упоряд. : Л.Д.Березовська та ін. – К., 2003. – С. 189-190.

Анотація

У статті розглянуто ґенезу ідеї особистісно орієнтованого навчання. Проаналізовано погляди класиків вітчизняної та зарубіжної педагогічної думки 17-20 століть, які покладені в основу сучасних шкільних реформ.

Аннотация

В статье рассмотрена история становления идеи личностно ориентированного обучения. Проанализированы взгляды классиков отечественной и зарубежной педагогической мысли 17-20 веков, положенные в основу современных школьных реформ.

Summary

In article the history of formation of idea personality the focused training is considered. Sights of classics of native and foreign pedagogical thought 17-20 centuries taken as a principle of modern school reforms are analysed.

Ключові слова: педагогічна спадщина, особистісно зорієнтоване навчання, врахування індивідуальних особливостей учнів, диференціація, профільне навчання.

Ключевые слова: педагогическое наследие, личностно-ориентированное обучение, учет индивидуальных особенностей учащихся, дифференциация, профильное обучение.

Key words: Pedagogical heritage, personality -focused training, differentiation, profile training.

Подано до редакції 14.10.13.